

Weten waarover je schrijft en schrijven over wat je weet. Over de vruchtbare verbinding van schrijven met de zaak- vakken

1. Schrijven begint bij de inhoud

Kinderen lezen beter als ze iets weten over het onderwerp van de tekst of als ze daar een sterke interesse in hebben. Uit onderzoek is bekend (o.a. van Gelderen 2018: 12-13) dat ‘voorkennis’ – ook wel ‘kennis van de wereld’ genoemd – een van de bepalende componenten is van leesvaardigheid. Of dat ook geldt voor schrijfvaardigheid is minder onderzocht. Schrijven kinderen beter over een onderwerp waarover ze iets weten? “Ja”, zegt het gezond verstand. Hoe kan je überhaupt schrijven over iets waar je nauwelijks iets over weet? “Ja”, zeg ik ook zelf, op grond van mijn persoonlijke ervaring met kinderen die bekendstaan als ‘taalzwak’ en die plotseling heel goede teksten blijken te kunnen schrijven als die gaan over een onderwerp waarvan ze genoeg afwe-

ten en waarbij ze zich betrokken voelen. Met een goede tekst bedoel ik hier: een goed opgebouwde, begrijpelijke tekst met relevante details.

Schrijven over eigen ervaringen of over goed voorbereide en besproken onderwerpen leidt over het algemeen tot betere teksten dan schrijven over uit de lucht vallende (fantasie)schrijfonderwerpen, zoals je vaak in taalmethodes tegenkomt. Anders gezegd: de inhoud van schrijftaken doet ertoe. Op de basisscholen die ik begeleid, proberen leerkrachten schrijfoopdrachten te ontwerpen die verband houden met de (zaakvak)onderwerpen waarmee ze in hun groep bezig zijn. Het schrijfonderwijs krijgt hiermee meestal een impuls, terwijl de teksten die kinderen bij de zaakvakken moeten schrijven kwalitatief beter worden. In deze HSN-workshop wil ik deze ervaring graag delen met de aanwezigen.

2. Schrijven bij de zaakvakken in het basisonderwijs

De vaak scherpe, programmatische scheiding tussen ‘taalonderwijs’ en ‘zaakvakonderwijs’ maakt een koppeling tussen schrijfonderwijs en zaakvakken niet gemakkelijk. Wat kinderen in de taallessen leren bij begrijpend lezen en schrijven passen ze niet zomaar toe als ze een tekst moeten lezen of schrijven bij geschiedenis of *science*. Dit, terwijl er vaak van alles geschreven wordt bij de zaakvakken en bij het steeds populairdere ‘onderzoekend leren’. Behalve het wat ouderwetse ‘werkstuk’ over een zelfgekozen onderwerp, schrijven kinderen ook kortere teksten zoals ‘logboekjes of verslagen van proefjes’, ‘allerlei vormen van aantekeningen’, ‘werkdocumenten bij eigen bronnenonderzoek’, ‘verslagen van excursies’, ‘teksten voor posters en PowerPointpresentaties’ of gewoon ‘antwoorden op vragen uit de methode’. In deze schrijftaken staat de zaakvak-kennis meestal centraal en wordt weinig aandacht besteed aan de aanpak van het schrijven. Tegelijkertijd observeren leerkrachten dat de kwaliteit van deze teksten nogal eens te wensen overlaat en dat daardoor ook de bedoelde zaakvak-kennis niet goed overkomt. Kinderen beschrijven proefjes bijvoorbeeld in niet kloppende volgorde, vergeten een feitelijke tekst in te leiden met een korte vaststelling van het onderwerp of gebruiken vaktermen op de verkeerde manier. Waardoor je er soms geen touw meer aan kan vastknopen of waardoor misconcepties worden versterkt. Er is dus een nauwe relatie tussen kennis en de taal waarin die kennis wordt overgebracht.

Wetenschappelijk onderzoek naar de relatie tussen schrijven en zaakvak-kennis toont aan – meestal onder de noemer ‘*writing to learn*’ – dat schrijven over zaakvakinhoud helpt bij het verwerven van kennis. Maar het laat ook zien dat het naar twee kanten werkt: niet alleen begrijp je iets beter als je erover moet schrijven, je leert er ook beter door schrijven (o.a. Fidalgo 2018: 155-179). Kennis en vaardigheid vormen een geheel. Dat werkt niet vanzelf zo: expliciete instructie en begeleiding bij het schrijven zijn daarvoor noodzakelijk. Het is de taak van de leerkracht om goed na te denken over de doelen van een schrijfoopdracht en de criteria waaraan een tekst moet voldoen, en

hierbij ook effectieve didactische strategieën in te zetten zoals ‘praten over inhoud’, ‘voorbeeldteksten analyseren’, ‘*modelen* van het schrijven’, ‘structuur-instructie geven’ en ‘(peer)feedback organiseren’. Kinderen kunnen dan geleidelijk leren om de kennis die ze opdoen bij de zaakvakken in tekst om te zetten. Juist voor de zwakkere schrijvers en voor NT2-leerlingen is stapsgewijze ondersteuning bij schrijven van belang.

3. Werken vanuit genrekennis

Duidelijke doelen stellen is volgens onderzoek (Koster e.a. 2015) een van de meest effectieve didactische strategieën voor schrijfonderwijs. Dat lijkt een open deur, maar vaak zijn schrijfdoelen in het onderwijs niet specifiek genoeg en blijven ze hangen op algemene vormaspecten als ‘tekstlengte’, ‘spelling’ en ‘interpunctie’. Meer kennis van genres kan hierin verbetering brengen.

Ik definieer de term ‘genre’, in navolging van de *Sydney School* (Rose & Martin 2012), als een talige uiting met een specifiek, aan een situatie gebonden doel en daarbij behorende structuur en taalkenmerken. Op basis van die definitie heb ik een indeling in tien genres geïntroduceerd voor het basisonderwijs (van Norden 2018). Deze basis-kennis over genres blijkt leerkrachten goed te helpen bij het specificeren van de succescriteria voor schrijfoopdrachten.

Genrefamilie	Genres	Kenmerkend aspect
verhalende genres	vertelling	ervaring
verhaal	complicatie	
feitelijke genres	verslag	chronologie
beschrijving	classificatie	
procedure	instructie	
verklaring	causaliteit	
oproep/verzoek	motivatie	
waarderende genres	beschouwing	perspectieven
betoog	argumenten	
respons	reactie	

Tabel 1 – De tien genres voor het basisonderwijs (van Norden 2018).

De genres maken het mogelijk om te bedenken welke schrijfdoelen goed passen bij bepaalde zaakvakinhouden. Vaak liggen de feitelijke genres voor de hand: over landen, diersoorten, historische ontwikkelingen of natuurverschijnselen laat je je kennis zien in de vorm van overzichtelijke beschrijvingen, classificaties en verklaringen. Wat zijn belangrijke kenmerken van Japan? Welke eigenschappen en leefomstandigheden heeft de dolfijn? Hoe ontstonden de steden in Europa? Hoe groeit uit een zaadje een plant?

Waarvoor ontstaat slijtage van je fiets? Hierbij passen goed gestructureerde teksten met een objectieve toon. Maar ook waarderende genres kunnen bij zaakvakonderwerpen aan de orde komen, bijvoorbeeld als het gaat om standpunten over maatschappelijke kwesties zoals ‘de plastic soep’ of ‘vuurwerk’. Leerkrachten kunnen kinderen leren hoe ze een feitelijke of waarderende tekst kunnen structureren en welke woordkeus daarbij past, mits ze dit ook zelf goed voor ogen hebben. Basiskennis over genres helpt daarbij.

4. Schrijfdidactiek tijdens zaakvaklessen?

Voor leerkrachten die zaakvakken en schrijven willen combineren, is het belangrijk om te ervaren dat aandacht voor schrijven (en lezen) de vaklessen kan versterken, en is het fijn als de bijbehorende didactiek helder en niet al te tijdrovend is. Het is mijn ervaring dat het schrijven van korte teksten over aspecten van vakinhoud ervoor zorgt dat kinderen actief met die vakinhoud bezig zijn. Daarbij worden ze ondersteund door:

- goed geleide gesprekken over die inhoud;
- korte instructies op kenmerken van het betreffende genre;
- het vergelijken van voorbeeldteksten op een of meer aspecten van het genre;
- het werken met structuurschema's;
- het klassikaal en in tweetallen bespreken van tekstversies.

Deze didactische strategieën heb ik in mijn boek beschreven (van Norden 2018) en zal ik tijdens de workshop verder toelichten.

Mijn bevindingen worden door allerlei onderzoek ondersteund (zie bijvoorbeeld Cervetti 2008 en www.scienceandliteracy.org). Maar het belangrijkste vind ik de ervaringen van leerkrachten die met de hierboven genoemde didactische bouwstenen durven te experimenteren, die daar de tijd voor nemen en er plezier in hebben, en die zich bewust worden van de opbrengst: betere teksten over zaakvakken, meer motivatie voor schrijven bij de kinderen en actievere deelname van taalzwakkere en/of NT2-leerlingen aan alle onderdelen van vaklessen. Voor basisschoolleerkrachten is het daarbij een voordeel dat ze alle vakken geven en kan op termijn blijken dat de ontwikkeling van schrijfvaardigheid en de verwerving van vakken samen op gaan.

Referenties

Cervetti, G., M. Bravo, T. Duong, S. Hernandez & J. Tilson (2008). *A Research-based Approach to Instruction for English Language Learners in Science. A Report to the Noyce Foundation*. Berkeley: University of California.

- Fidalgo, R., K. Harris & M. Braaksma (eds.) (2017). *Design Principles for Teaching Effective Writing*. Leiden/Boston: Brill.
- Gelderen, A. van (2018). 'Begrijpend lezen: wat is dat? De componenten die een rol spelen bij begrijpend lezen'. Enschede: SLO.
- Koster, M., E. Tribushinina, P. de Jong & H. van den Bergh (2015). "Teaching children to write: A meta-analysis of writing intervention research". In: *Journal of Writing Research*, 7 (2), p. 249-274.
- Norden, S. van (2018). *Iedereen kan leren schrijven. Schrijfplezier en schrijfvaardigheid in het basisonderwijs*. Bussum: Coutinho.
- Rose, D. & J. Martin (2012). *Learning to write, reading to learn. Genre, knowledge and pedagogy in the Sydney School*. Sheffield: Equinox.